

Vyhodnocení šlechtitelského programu koní plemene norik za rok 2019

Připravený Řád plemenné knihy pro norické plemeno koní nebyl dosud předložen ke schválení MZe z důvodu nejasností se schválením ŘPK ČT. Předpokládá se, že po schválení tohoto řádu se ve stejném stylu dopracují všechny řády plemen, jejichž šlechtěním je pověřena ASCHK jako Uzané chovatelské sdružení. Jednotlivé kroky šlechtitelského programu jsou ale připravené a Rada plemenné knihy norika se na nich shodla.

Chovný cíl norika se nemění a cílem šlechtění zůstává chladnokrevný kůň delšího obdélníkového rámce, dostatečně mohutný a s dobrým osvalením, jehož předností je silný, kostnatý a suchý fundament s menším výskytem rousů, suchými výraznými klouby, kratší pevnou spěnkou a dobře utvářenými kopyty s pružnou a kvalitní rohovinou.

Koně se vyznačují dobrým charakterem, jsou dobře ovladatelní, dobře živitelní, pohybliví se středně prostornými chody a klidným až živým temperamentem.

Všechna opatření obsažená ve šlechtitelském programu byla v roce 2019 naplňována v souladu s tímto programem.

1. Informace o jednotlivých koních jsou shromažďovány v ÚEK Slatiňany. Nedostatkem je pozdní předávání podkladů od jednotlivých chovatelů Uzanému chovatelskému sdružení a následně ÚEK, což má za následek konečné zpracování těchto podkladů za kalendářní rok až v polovině března následujícího roku. Optimální by bylo předat tyto podklady nejpozději do 15. listopadu, aby bylo možné před publikováním seznamu hřebců působících v plemenitbě mít k dispozici výsledky zapouštění, případně zabřezávání klisen za předcházející rok. Tyto informace by umožnily optimalizovat rozmístění a využívání hřebců v jednotlivých oblastech.

2. Označování a identifikace zvířat probíhá bez problémů, i tady je třeba zvýšit tlak na včasné odevzdání záznamů o označení do evidence ASCHK a ÚEK. Za mezní termín považujeme opět datum 15. listopadu běžného roku.

3. Kontrola užitkových vlastností z hlediska růstu a vývinu probíhá na základě lineárního popisu a hodnocení souhrnných charakteristik (typu, stavby těla, stavby končetin a mechaniky pohybu) pomocí 10 bodové stupnice, kdy po přepočtu je výsledkem celkové hodnocení zevnějšku. Na základě tohoto celkového hodnocení je klisna zařazena do příslušného oddílu plemenné knihy.

Při zápisu do plemenné knihy jsou požadovány minimální tělesné rozměry uvedené v tabulce 1.

Tabulka 1: Minimální tělesné míry norických koní při zápisu do plemenné knihy

	Hřebci 2,5 roku	Hřebci 3,5 roku	Klisny 3 roky
KVP (cm)	166	170	165
KVH (cm)	156	158	155
Obvod hrudi (cm)	187	192	192
Obvod holeně (cm)	23,5	24	23

Tyto požadavky vycházejí ze současně uplatňovaného růstového standardu (z let 1970), který je shodný pro všechna tři chladnokrevná plemena chovaná v České republice. V této souvislosti by bylo vhodné upozornit, že na základě výsledků práce Políčka (2020) (v tisku) by mělo dojít k úpravě růstového standardu u všech tří chladnokrevných plemen koní tak, aby byly zřejmé rozdíly v růstu současné populace těchto koní. Současná populace chladnokrevných hřebců se vyznačuje růstovými parametry uvedenými v tabulce 2 a 3.

Tabulka 2. Kohoutková výška hůlková chladnokrevných hřebců ve věku 30 měsíců

	Pásmo -3	Pásmo -2	standard	Pásmo +2	Pásmo +3
chladnokrevníci	149,1	154,8	158,8	162,7	168,4
	Pásmo -2 do	Pásmo -1 do	standard	Pásmo +1 do	Pásmo +2 do
ČMB	153,6	156,5	159,5 – 162,4	165,4	168,4
N	150,6	154,3	157,9 – 161,6	165,2	168,9
SN	151,2	154,4	157,7 – 160,9	164,1	167,4

Tabulka 3. Obvod holeně chladnokrevných hřebců ve věku 30 měsíců

	Pásmo -3	Pásmo -2	standard	Pásmo +2	Pásmo +3
chladnokrevníci	21,8	23,0	23,8	24,6	25,7
	Pásmo -2 do	Pásmo -1 do	standard	Pásmo +1 do	Pásmo +2 do
ČMB	22,1	22,9	23,7 – 24,5	25,3	26,2
N	23,0	23,7	24,4 – 25,1	25,8	26,5
SN	22,6	23,3	24,0 – 24,7	25,4	26,2

Z tabulek 2 a 3 je zřejmé, že mezi jednotlivými chladnokrevnými plemeny jsou rozdíly v intenzitě růstu a že současní koně ČNB mají větší kohoutkovou výšku a menší obvod holeně ve srovnání s norickými plemeny. Norický kůň má mírně větší rámec než slezský norik a tomu odpovídá i větší rozměr obvodu holeně. Síla kostry norických koní je předpokladem jejich odolnosti a výkonnosti.

4. Reprodukce. Podle údajů ÚEK se v roce 2019 narodilo 44 norických hříbat, z toho 26 klisen a 18 hřebců. Do plemenitby bylo zapsáno 10 klisen po zkouškách výkonnosti a celkem bylo zařazeno do plemenitby 14 klisen z toho 5 do HPK, 8 do PK a 1 do PPK. Počet narozených hříbat je zhruba poloviční oproti ostatním dvěma chladnokrevným plemenům. Tento poměr už je dlouhodobou záležitostí od roku 2012. To se pochopitelně projevuje v určitém úpadku chovu, který se odvíjí především od výše dotační podpory pro ostatní dvě chladnokrevná plemena, která jsou zařazena do genetických zdrojů.

Celkově je v chovu norických koní evidováno v roce 2019 42 hřebců, 520 klisen a 749 ostatních koní (valaši a mladí koně).

Z uvedených 42 hřebců je aktuálně v plemenitbě 9 hřebců, kteří působí v plemenitbě slezského norika a byli v minulosti vybráni Radou plemenné knihy norika jako využitelní v plemenitbě norických koní. Tady je vhodné upozornit, že norická plemenná kniha je otevřená a je možné používat v plemenitbě hřebce jiných plemen. Tito hřebci však za posledních 5 let zapustili celkem 55 klisen a nemají zásadní vliv na reprodukci norických koní, ani nehrozí jejich působením změna plemenného typu norických koní, protože byli vybíráni tak, aby svým plemenným typem odpovídali plemeni norik. Předpokládáme, že tito hřebci postupně dožijí a není nutné omezovat jejich působení v plemenné knize norika.

Poměr počtu hřebců k počtu klisen se jeví jako příznivý, neboť v průměru připadá na jednoho hřebce 12,38 klisny. Při posouzení počtu narozených hříbat je ale zřejmé, že průměrná hodnota se přibližuje jednomu hříběti od jednoho hřebce ročně. Za takové situace jsou možnosti cíleného šlechtění velmi omezené a kontrola dědičnosti jako rozhodující metoda šlechtění je naprosto nemožná.

Méně příznivá je i liniová skladba populace hřebců, protože hřebci celkem náleží ke 12 liniím, což znamená, že nejčastěji jsou v každé linii zastoupeni dva nebo tři hřebci, což považujeme za nedostatečné.

Analýza populace klisen ukázala, že pouze 146 klisen mělo v letech 2013 až 2018 hříbě. Pokud se klisna v posledních 5 letech neohřebila, je jen malá naděje na její úspěšné zabřeznutí a ohřebení, ať už z důvodů fyziologických, nebo z důvodů chovatelských (chovatel, který klisnu po dobu 5 let nezapouštěl k tomu zřejmě má důvody a není naděje, že by jí nadále zapouštěl). Z tohoto počtu je 117 takových klisen, které ve sledovaných 5 letech měly jedno nebo dvě hříbata, což znamená, že nejsou zapouštěny pravidelně. Podíl těchto klisen činí víc než 80 %.

Poměr počtu klisen zařazených v roce 2019 do plemenitby a počtu klisen v plemenitbě 14 : 520 představuje 2,6 %. Pokud má být zajištěna prostá reprodukce populace norických koní v České republice, měla by se při průměrné využitelnosti klisen v plemenitbě do věku 15 let, to je za 12 let od 3 do 15 let narodit z jedné klisny minimálně dvě hříbata (tedy jedna klisnička). To znamená ohřebit ročně zhruba 17 % klisen z počtu klisen v plemenitbě, což činí 88 klisen. Při úrovni zabřezávání, která se u chladnokrevných koní pohybuje kolem 50 % to představuje každoročně zapustit nejméně 175 klisen, což je nejméně dvojnásobek počtu klisen zapuštěných v posledních několika letech.

Hlavním úkolem chovatelské organizace je proto vytvořit podmínky pro zajištění odbytu narozených hříbat za ekonomicky přijatelné ceny, aby chovatelé měli zájem své klisny zapustit.

Předpokladem úspěšné šlechtitelské práce je dostatečná úroveň reprodukce. Pokud nebude takový počet narozených hříbat, který by umožnil nejen prostou reprodukci populace, ale vytvořil předpoklady alespoň pro minimální selekci, nedá se o úspěšném šlechtění uvažovat.

5. Zkoušky výkonnosti klisen a hřebců probíhaly v souladu s požadavky Řádu plemenné knihy. Nedostatkem však je malý počet klisen, které absolvovaly zkoušku výkonnosti. V roce 2019 to bylo pouze 10 klisen. I to je důsledek nedostatečné úrovně reprodukce v populaci norických koní.

6. Lineární popis jako podklad pro další šlechtitelskou práci je zajišťován pracovníky firmy Equiservis konzultant s.r.o. Jeho nedostatkem souvisejícím s úrovní reprodukce populace je skutečnost, že se týká pouze klisen, obvykle ve věku tří let, zapisovaných do plemenné knihy (v roce 2019 14 klisen). Lze předpokládat, že v souladu s nařízením Evropské komise, podle kterého je plemenným zvířetem i valach, by z hlediska rozšíření počtu potomků po sledovaných hřebcích bylo do budoucna vhodné zařadit do lineárního popisu i valachy. U tak málo rozsáhlé populace, jakou norici jsou by to bylo užitečné.

7. Selekcce je v současnosti pouze zdravotní. O chovatelské selekci nelze mluvit. Přínosné by bylo vytvořit odchovnu pro klisny, kde by bylo možné ve shodných podmínkách porovnat jejich růst i odolnost, případně jiné vlastnosti. V současnosti jsou problémy i v zajištění odchovu hřebců s ohledem na skutečnost, že oba Zemské hřebčince vlastníci odchovny chladnokrevných hřebců mají v náplni hlavní činnosti odchov pouze u chladnokrevných hřebců zařazených do genetických zdrojů.

Závěr: Přesto, že šlechtitelský program z hlediska jednotlivých bodů je naplňován a Rada plemenné knihy mu věnuje soustavnou pozornost, výsledky reprodukce neumožňují efektivní šlechtitelskou práci. Pokud se nezmění ekonomické podmínky chovu, nezlepší se možnost pracovního uplatnění norických koní, nebo se nepodaří prostřednictvím propagace a reklamy podchytit zájem chovatelů, hrozí v horizontu několika málo let zánik chovu tohoto plemene v ČR. Přesto, že norik nepatří mezi plemena koní zařazená do genetických zdrojů, byla by ztráta tohoto výkonného a odolného plemena koní, které se využívá zvláště v oblasti Jižních Čech už několik století, významnou ztrátou genetické diverzity koní v České republice.

22. 3. 2020

Rada plemenné knihy norika